

SİYASİ PARTİLERİN FESİH REJİMİ VE SİYASİ PARTİLER KANUNU 108. MADDE İPTAL KARARI BAĞLAMINDA FESHİN KAPATMA DAVASINA ETKİLERİ

Burak Taha ALPAGUT

Araştırma Makalesi

Araştırma Görevlisi, Kırklareli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuku Bölümü, Hukuk Tarihi
Ana Bilim Dalı, buraktahaalpaut@icloud.com, ORCID NO: 0000-0002-0777-1153.

ÖZET

Siyasi partilerin feshi veya kapanması; hukukumuzda Siyasi Partiler Kanunu tarafından düzenleme altına alınmış olan siyasi partilerin tüzel kişiliklerinin, parti tarafından sonlandırılması rejimine verilen isimdir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 68. maddesinin anayasal hükme bağladığı üzere siyasi partiler demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarından birini teşkil etmektedir. Bu bağlamda, siyasi partilerin kendilerini feshetmelerinin partinin tüzel kişiliği ve ona bağlı olarak siyasi partinin malvarlığına ilişkin ciddi sonuçları olduğu tartışmasıdır. Dolayısıyla, fesih müessesesi, üzerinde önemle durulması gereken bir konu oluşturmaktadır. Bu çalışma kapsamında siyasi partilerin fesih kararı alma süreci, geçerlilik şartları, karardan doğan hukuki ve buna bağlı olarak mali sonuçlar, 2010 tarihli T. C. Anayasa Mahkemesi SPK 108. madde iptal kararı bağlamında, karşılaştırmalı yöntem kullanılarak inceleme altına alınacaktır.

ANAHTAR KELİMELER: Siyasi Parti, Siyasi Parti Kapanması, Fesih, Anayasa Mahkemesi, Siyasi Partiler Kanunu, Siyasi Parti Malvarlığı

İntihal / Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış olup en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. / This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

Bu çalışma Creative Commons Atıf-GayriTicari-Türetilemez 4.0 Uluslararası (CC BY-NC-ND 4.0) olarak lisanslıdır.

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

DOI: 10.62124/kluhfd.1654945.

THE TERMINATION REGIME OF POLITICAL PARTIES AND EFFECTS OF TERMINATION ON THE CLOSURE CASE IN THE CONTEXT OF THE CANCELLATION DECISION REPRESENTED ARTICLE 108 OF THE POLITICAL PARTIES LAW

Burak Taha ALPAGUT

Research Article

Research Assistant, Kırklareli University, Faculty of Law, Department of Public Law, Department of
Legal History, buraktahaalpaut@icloud.com, ORCID NO: 0000-0002-0777-1153.

ABSTRACT

Dissolution or closure of political parties; in our law, it is the name given to the regime of termination of the legal entities of political parties, which are regulated by the Political Parties Law, by the party. As Article 68 of the Constitution of Republic of Turkey stipulates, political parties constitute one of the indispensable elements of democratic political life. In this context, it is undisputed that the dissolution of political parties has serious consequences regarding the legal personality of the party and, accordingly, the assets of the political party. Therefore, the institution of termination constitutes an issue that needs to be emphasized. Within the scope of this study, the process of dissolution decisions of political parties, their validity conditions, the legal and financial consequences arising from the decision will be examined using the comparative method, in the context of the 2010 Turkish Constitutional Court's SPK Article 108 annulment decision.

KEYWORDS: Political Party, Dissolution of a Political Party, Dissolution, Constitutional Court, Political Parties Law, Political Party Assets

GİRİŞ

Siyasi partilerin feshi, hukukumuzda bir siyasi partinin, kanunda gösterilen yetkili kurullarınca alınan bir karar sonucunda tüzel kişiliğini sonlandırmasını ifade etmektedir. Siyasi partilerin fesih rejimi farklı hukuk düzenlerinde münhasır şekilde siyasi partiler kanunlarında veya derneklere ilişkin kanun düzenlemelerinin kıyasen uygulanması şeklinde düzenleme altına alınmıştır. Hukukumuzda ise ilk kez 1965 Tarih ve 648 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu düzenlemesiyle siyasi partilere ilişkin bağımsız bir mevzuat oluşturulmuş ve siyasi partilerin fesih rejimi, ilgili kanunun 116. madde hükmü kapsamında düzenleme altına alınmıştır. Bunu takiben, günümüzde de yürürlükte bulunan 2820 Sayı ve 1983 Tarihli Siyasi Partiler Kanunu yürürlüğe girmiş olup siyasi partilerin feshine ilişkin hususlar, 109. ve 110. maddeler ile iptal edilen 108. madde kapsamında hükme bağlanmıştır. Anayasa Mahkemesi'nin re'sen incelediği 8.12.2010 tarih ve E.: 2010/17, K.: 2010/112 sayılı karar kapsamında SPK 108. madde hükmünün Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle iptaline hükmedilmiş ve bu iptal sonucunda siyasi partilerin feshi ve feshe bağlı hukuki sonuçlar, güncel rejimine kavuşmuştur. Bu bağlamda, ilgili iptal kararı ile siyasi partilerin fesih rejimi, SPK 108.madde hükmü ile öngörülen şartlardan bağımsız bir görünüm kazanmıştır. Bu görünüm, hukukumuzda siyasi partilere yönelik kapatma davaları ve kapatma davalarının siyasi parti tüzel kişiliği ve siyasi partilerin bireysel üyeleri bakımından sonuçlarında köklü değişimler yaratmıştır.

Siyasi partilerin demokratik anayasal düzendeki hayati konumu ve toplumsal yaşama etkileri de dikkate alındığında, siyasi partilerin feshi ile feshe ilişkin kanuni düzenlemelerin doğuracağı sonuçlar bakımından üzerinde titizlikle durulması gereken, oldukça önemli bir alan ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla siyasi partilerin fesih rejimi, fesihden doğan her türlü hukuki netice ve SPK 108. madde hükmünün Anayasa Mahkemesi tarafından iptali sonucunda fesih rejiminin siyasi partilere yönelik kapatma davasının yürüyüşüne ve esaslarına etkileri, emsal kararlar bağlamında ele alınarak ve karşılaştırmalı yöntem benimsenerek incelenecektir.

I. SİYASİ PARTİLER KANUNU KAPSAMINDA SİYASİ PARTİLERİN FESİH REJİMİ

Hukukumuzda siyasi partilerin feshi ilk kez 1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkası ile gündeme gelmiştir. Parti, Cumhuriyet tarihinin ilk siyasi parti fesih emsalini oluşturmaktadır¹. Fesih kararı alınan 1930 yılında hukukumuzda münhasıran bir siyasi partiler kanunu bulunmadığından, derneklere ilişkin kanun hükümlerinin siyasi partilere kıyas yoluyla uygulanması yoluyla bir uygulama mevcuttur². Dolayısıyla, dönemin parti lideri Ali Fethi Okyar tarafından Dahiliye Vekaleti'ne (İçişleri Bk.) başvurularak partinin feshinin bildirilmesiyle partinin tüzel kişiliği resmi olarak sona erdirilmiştir³.

¹ Ferhat İlgen, 'Türk Siyasal Hayatında Çok Partili Hayata Geçiş Süreci: İç ve Dış Siyasette Yaşanan Gelişmelerin Genel Değerlendirmesi', (2020) 3 (1) Journal of Universal History Studies 126, 138.

² İlhami Öztürk ve Arif Emre Sürer, 'Siyasi Partilerin Kapatma Davalarının Hukuki Niteliği', (2021) 79 (4) İstanbul Hukuk Mecmuası 1323, 1327; Tahsin Bekir Balta, Necip Bilge, Kemal Tahir Gürsoy, İlhan Arsel ve Münci Kapani, 'Siyasi Partileri Düzenlemek Üzere Hazırlanması Düşünülen Kanun Tasarısı Hakkında Ankara Hukuk Fakültesi Komisyonunun Mütalaası', (1963) 20 (1-4) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 248, 251-252; Nazlı Erdem, 'Siyasi Partilerin Finansmanı Ve Mali Denetimi', (2020) 19 (Özel) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 3105, 3018.

³ Bihterin Dinçkol, '1924 Anayasası Döneminde Siyasal Muhalefet', (2015) 21 (2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 339, 349; Ömer

Güncel mevzuat bakımından ise siyasi partilerin fesih rejimi, 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu 109, 110 ve iptal edilen 108. madde kapsamında düzenlenmiştir. Bu bakımdan anılan maddelerin, fesih sürecinin anlaşılması adına inceleme altına alınması faydalı olacaktır.

Fesih rejimine ilişkin ana çerçeve, Siyasi Partiler Kanunu'nun "*Kapanma Kararı*" üst başlıklı madde 109 hükmünde şu şekilde düzenlenmiştir:

"Bir siyasi partinin kapanmasına ancak büyük kongrece karar verilebilir. Bu karar gizli oyla alınır; karar yeter sayısı, parti tüzüğünde belirtilen toplanma yeter sayısının salt çoğunluğudur.

Siyasi partinin kapanmasına karar verilirse, bu karar derhal kapanan partinin genel başkanlığı tarafından, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı, Anayasa Mahkemesi Başkanlığı, Cumhuriyet Başsavcılığı ve İçişleri Bakanlığına bildirilir.

Siyasi partinin tüzelkişiliği, büyük kongrenin kapanma kararını aldığı tarihte sona erer."

Hükmün lafzından da anlaşılacağı üzere siyasi partilerin fesih rejimi, hukukumuzda, diğer hukuk düzenlerine oranla, kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır⁴. Buna göre, bir siyasi partinin en yüksek organı⁵ olarak tanımlanan "*büyük kongre*" tarafından siyasi partilerin tüzel kişiliklerinin sonlandırılması kararı alınabilecektir⁶. Kanun koyucunun fesih kararının alınmasında bu organı

Çınar, 'Siyasal Yaşamımızda Serbest Cumhuriyet Fırkası Tek Partiden Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş Denemesi', (2015) 5 (10) KTÜ SBE Sosyal Bilimler Dergisi 207, 226.

⁴ Oktay Uygun, 'Siyasi Partilerin Kapatılması Rejiminin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi' Anayasa Yargısı 17 (Anayasa Mahkemesi Yayınları 2000) 256; Ömer Anayurt, 'Türk Hukukunda Siyasal Partilerin Kapatılması Rejimi', (2001) 6 (23) Liberal Düşünce 5, 5.

⁵ Şeref İba, Siyasi Partiler ve Seçim Hukuku (7. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2024) 66.

⁶ Siyasi partilerin fesih kararı almaları, 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu 14. madde hükmü ile düzenleme altına alınmıştır. "*Büyük kongre*" başlıklı 14. madde hükmü ile

yetkili kılmasının gerekçesini fesih kararının hem siyasi hem hukuki hem de mali olarak ciddi yenilik doğurucu niteliği oluşturmaktadır⁷. Yenilik doğurucu nitelikten anlaşılması gereken husus ise demokratik anayasal rejimlerin varlığını sürdürmesinde siyasi partilerin işlevlerine ilişkin ortaya çıkan neticelerdir. Dolayısıyla da fesih işleminin siyasi partilerin en yetkili organı kabul edilmekte olan büyük kongre tarafından icra edilebilecek bir işlem olarak kabul edilmesi doğaldır. Ancak bu maddeye ilişkin belirtilmesi gereken bir diğer husus da fesih kararının alınmasına ilişkin karar yeter sayısı, oylama şekli gibi usule ilişkin hususların kanun kapsamında detaylıca düzenleme altına alınmış olmasıdır. Her ne kadar, parti tüzüğüne ilişkin birtakım serbestlikler, karar yeter sayısı bağlamında sağlanmış olsa da hükmün diğer meseleler bakımından düzenleyici niteliğinin kapsamı göze çarpmaktadır. Şöyle ki, diğer birçok hukuk düzeninde siyasi partilerin feshine ilişkin düzenlemeler kapsamında usule dair hususlara yer verilmemiş ve siyasi partilere usul meselelerinde kendi iç tüzükleri lehine serbestlik tanınmıştır⁸. Kanunun bu kapsamlı düzenlemesi, siyasi partilerin

esasında hukukumuzda bir siyasi partinin en yüksek karar alma organı düzenlenme altına alınmaktadır. İlgili hükümde siyasi partilerin fesih rejimi "...partinin kapanmasına veya başka bir partiyle birleşmesine ve böylece hukuki varlığı sona erecek partinin mallarının tasfiye veya intikal şekline dair kararlar vermek, büyük kongrenin yetkilerindedir." şeklinde hükme bağlanmıştır. "*Büyük kongre*" yetki ve sorumluluklarına ilişkin ayrıca bkz.: İba (n 5) 68.

⁷ Kanun koyucunun siyasi partilerin fesih ve mal rejimine ilişkin gösterdiği önemi ortaya koyan husus ise yine "*Büyük kongre*" organının düzenlendiği SPK 14. madde hükmünün lafzıdır. Hükmün ilk cümlesi "*Siyasi partinin en yüksek organı büyük kongredir.*" şeklinde düzenlenmiş olup kanun koyucu tarafından feshin siyasi partiler nezdindeki neticelerinin büyüklüğü gereği, bu yolla bir güvence sağlanması hedeflenmiştir. Her ne kadar siyasi partilerin feshine ilişkin hükümlerde karar yeter sayıları, çoğunluklar vb. usul meselelerinde fazlasıyla müdahaleci bir mevzuat bulursa da "*Büyük kongre*" organının fesih kararı bakımından yetkili kılınması, siyasi partinin tüzel kişiliği üzerinde böylesine büyük etkileri olan bir mesele bakımından gayet tabiidir.

⁸ Emsal üzerinden açıklanacak olunursa, İspanya Krallığı, halihazırda yürürlükte olan 2002 tarihli İspanya Siyasi Partiler Kanunu, Oluşum, Parti Tüzüğü ve Tüzel Kişilik başlıklı madde 3, fıkra 2/p ile siyasi partilerin feshi konusunu ele almıştır. Madde; siyasi partinin iç tüzüğünün en azından ilgili siyasi partinin fesih sebepleri ve bu durumda siyasi partinin varlıklarının nihai durumu içermesi gerektiği şeklinde siyasi parti lehine bir

günümüz demokrasi anlayışında vazgeçilmez bir yer tutmaları ve seçimler sonucu taşıyabildikleri demokratik temsil işlevleri⁹ de dikkate alındığında olabildiğince müdahaleden kaçınılması gereken bir alan teşkil ederken bunun siyasi partilere yönelik fazla müdahaleci bir düzenleme olduğu yönünde görüşler doktrinde ifade edilmektedir¹⁰. Kanaatimce de, feshe ilişkin kararlar, siyasi partilerin, iktidarın müdahalelerinden korunması ihtiyacı da göz önüne alındığında, iç bir mesele olarak değerlendirilip feshe ilişkin kanuni düzenlemelerin, siyasi partilerin özerk doğalarına uygun olacak şekilde çerçeve bir bağlamda düzenlenme altına alınması uygun olacaktır.

Siyasi partilerin kanun müdahalelerinden olabildiğince korunması ihtiyacına binaen fesih kararının en önemli sonuçlarından birini teşkil eden mali meselelerden özellikle bahsetmekte yarar olacaktır. Şöyle ki, siyasi partiler, faaliyetlerini sürdürebilmek adına, SPK 61. madde hükmündeki sınırlandırmalara uygun olmak koşuluyla, gelir elde etmeye yönelik faaliyetler gerçekleştirebilen yapılardır¹¹. Siyasi partilerin malvarlıklarının, Türkiye Cumhuriyeti'nde faaliyet gösterenler özelinde, hazine yardımları ve diğer gelir edinme araçları yoluyla

düzenleme benimsemiştir. Bu bağlamda İspanya örneği, Türk Siyasi Partiler Kanunu düzenlemesinden farklı olarak fesih kararının gerekçeleri ve fesih kararı alınması durumunda partinin malvarlığının durumunun partinin kendi tüzüğüyle belirlenmesine dayalı bir rejim benimsemesine olanak sağlamıştır. İlgili kanun hükmünün İngilizce formatına ulaşmak için bkz.: Birleşmiş Millet İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, Erişim Tarihi: 26.12.2024 https://adsdatabase.ohchr.org/IssueLibrary/SPAIN_Organic%20Law%206-2002%20on%20political%20parties.pdf

⁹ European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission), 'Guidelines on Prohibition and Dissolution Of Political Parties And Analogous Measures' <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-INF\(2000\)001-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-INF(2000)001-e)> Erişim Tarihi: 06.01.2024, 75-76.

¹⁰ Erdoğan Teziç, 'Türkiye'de Siyasal Düşünce Ve Örgütlenme Özgürlüğü', (1990) 7 (1) Anayasa Yargısı Dergisi 29, 40; Uygun (n 4) 256.

¹¹ Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku Dersleri (29. Baskı, Ekin Yayınları 2024) 162.; Hamdi Mehter, 'Siyasi Partilerin Mali Denetimi', (1991) 8 (1) Anayasa Yargısı Dergisi 441, 449; İba (n 5) 85-86.

büyüklüğü¹² ve kamuoyunun bilgilendirilmesi gereksinimi de dikkate alındığında fesih veya kapatılmanın ortaya çıkması halinde ilgili siyasi partinin malvarlığına ilişkin denetim ve sonuçların muhtevası büyük bir önem arz edecektir¹³. Bu bağlamda, kapanan siyasi partilerin malları üst başlıklı SPK madde 110 hükmü ile malvarlığına ilişkin hususlar düzenleme altına alınmıştır. Hüküm;

"Kapanan bir siyasi partinin malları, büyük kongre toplanma yeter sayısının salt çoğunluğunun oyu ile alacağı bir karar üzerine, bir diğer siyasi partiye veya başka bir parti ile birleşmek için kapanma kararı alınmışsa, birleşeceği partiye, ilgili partinin de kabul etmesi şartıyla devredilebilir. Aksi halde kapanan siyasi partinin malları Hazineye geçer.

Kapanma kararları, Hükümetin devamlı gözetim ve denetimi altında, büyük kongrenin görevlendireceği bir tasfiye kurulu eliyle uygulanır.

Kapatılması için hakkında soruşturma veya dava açılmış olan bir siyasi parti,

¹² Siyasi partilere yönelik hazine yardımları, bu yardımları almaya hak kazanmış partiler bakımından açık ara en büyük gelir kalemini teşkil etmektedir. Öncelikle hazine yardımı olarak bilinen "*Devletçe yardım*" müessesesinin şartlarının açıklanması faydalı olacaktır. 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu'na 27/6/1984 - 3032/2 md. hükmü ile eklenen Ek Madde 1 hükmü anılan yardımın çerçevesini çizmektedir. Buna göre, en son gerçekleştirilen milletvekili genel seçiminde oy oranı ülke genelinde uygulanan seçim barajını, halihazırda yüzde yedi, geçen siyasi partiler ile oy oranı güncel seçim barajını geçmeyen ancak, kanunun deyimiyile, toplam geçerli oyların yüzde üçünden fazlasını alan siyasi partiler bu yardımdan, kanunda gösterilen hesaplama usulleri doğrultusunda faydalanacaktır. Bu hususlara ek olarak, madde hükmünün devamında milletvekili genel seçimlerinin gerçekleştirileceği yıllar bakımından normal tutarın üç katı, mahalli idareler seçimlerinin gerçekleştirileceği yıllar bakımından ise normal tutarın iki katının siyasi partilere ödeneceği, herhalde üç katı geçmemek şartıyla, düzenleme altına alınmıştır. Ödenen tutarların boyutunun anlaşılması adına Hazine verilerinden faydalanılacak olursa, 2024 yılında mahalli idareler seçimlerinin gerçekleştirilmesi gerekçesiyle Hazine'den yardıma hak kazanmış olan beş siyasi partiye toplamda "*6.682.000.000 TL*" ödenmiştir. Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın ödemelerini gösterir belge için bkz.: <<https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/3/2024/08/2024-Haziran-Ayi-Merkezi-Yonetim-Mali-Istatistikleri-Bulteni.pdf>> Son Erişim Tarihi: 26.12.2024.

¹³ Rıfat Karakoç, 'Türkiye'de Siyasi Partilerin Mali Denetimi', (2018) (109) Sayıştay Dergisi 79, 83; Mehter (n 11) 442-443.

kapanma ve buna bağılı olarak parti mallarının devrine dair karar aldığı takdirde, soruşturma veya dava sonuçlanıncaya kadar devir işlemi yapılmaz."

şeklinde düzenlenmiştir. Kanun maddesinin düzenlenme amacını, siyasi partiler bakımından belki de en önemli hususlardan biri olarak kabul edilebilecek siyasi partilerin malvarlığı ve feshin malvarlığına ilişkin sonuçlarının hukuki düzenleme altına alınması oluşturmaktadır¹⁴.

Bu hükmün getirdiği düzenlemelerin iki perspektifte değerlendirilmesi mümkündür. Öncelikle, siyasi partilere yönelik getirilen kısıtlama ve denetim koşullarının orantısızlığından bahsetmek faydalı olacaktır. Düzenlemenin

¹⁴ Milli Güvenlik Konseyi 562 Sıra Sayılı Siyasi Partiler Kanunu Tasarısının Danışma Meclisince Kabul Olunan Metni ve Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonu Raporu (D. Meclisi: 1/624; M. G. Konseyi: 1/486) anılan amacın üzerinde sıklıkla durmuştur. Buna göre, anılan raporun "*Genel Gerekeç*" bölümünde "*Tasarıyı hazırlamakla görevlendirilen komisyonumuz sorunun değişmediğini ve siyasî partinin bütün faaliyetlerinin ele alınması gerektiği sonucuna varmıştır. Böylece, partinin kuruluşu, üyeleri, gelir ve giderleri, kongreleri, örgütlenmesi incelemelerin konusu olmuş ve milletvekilliği için adayların tespiti ve milletvekillerinin yasama meclisindeki oylamaları üzerinde hassasiyetle durulmuştur*" denmektedir. Rapor bütünü bakımından da feshin mali sonuçlarına ilişkin 110. madde hükmü çeşitli mali müesseselere ilişkin değişiklikler geçirmiş ve en son halini almıştır. İlgili Komisyon Raporu için bkz.: <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MGK_/d01/c008/mgk_01008141ss0562.pdf> Son Erişim Tarihi: 30.12.2024. Bu noktada bahsedilmesi gereken bir diğer hususu ise 1965 Tarih ve 648 Sayılı mülga Siyasi Partiler Kanunu'nun fesih/kapanmaya ilişkin hükümleri oluşturmaktadır. Siyasi partilerin feshinin düzenlendiği 116. ve 117. madde hükümleri ile esasında günümüzdeki rejimden daha katı ancak benzer bir yaklaşım benimsenmiştir. Şöyle ki, kanun hükümlerinin düzenleniş sistematigi ve düzenleme alanları, güncel kanunla aynı doğrultudadır. Katı ifadesi ile anlatılmak istenen ayrılma noktasını ise siyasi partinin feshi için öngörülen çoğunluk şartlarının bir kısmı oluşturmaktadır. Buna göre, güncel 2820 Sayılı Kanun, büyük kongre karar yeter sayısını ilgili siyasi partinin iç tüzüğünün düzenlemesi doğrultusunda çoğunluğa bırakmışken mülga 648 Sayılı Kanun, hazır bulunan büyük kongre üyelerinin üçte ikisi nitelikli çoğunluğu belirlemesi yapmıştır. Her iki düzenleme bakımından ortak noktayı ise feshe ve feshin mali sonuçlara ilişkin düzenlemelerin kapsamının genişliği oluşturmaktadır. 1965 Tarih ve 648 Sayılı mülga Siyasi Partiler Kanunu'na ulaşmak için bkz.: <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanunbmmc048/kanunbmmc048/kanunbmmc04800648.pdf> Son Erişim Tarihi: 30.12.2024.

lafzından da anlaşılabilceği üzere fesih kararı alan bir siyasi partinin tüzel kişiliği sona ereceğinden fesih kararıyla birlikte partinin mallarına ilişkin bir karar da alınacağı, doğal olarak, düzenlenmiştir. Ancak, alınacak karar, siyasi partinin iradesine terk edilmemiş ve siyasi partinin malları ile neler yapılabileceği hususu sayma yoluyla kanunda gösterilmiştir. Bu hüküm yoluyla, siyasi partilere, malvarlıklarına ilişkin tasarruf serbestisi tanınmamış olup madde düzenlemesinde malvarlığını devredebileceği alternatifler belirlenmiştir.

Anılan alternatifleri ise başka bir siyasi partiye ya da partilerin birleşmesi halinde birleşen siyasi partiler arasında devir yapılabileceği aksi halde siyasi partinin mallarının Hazine'ye geçeceği oluşturmaktadır. Bu düzenleme, siyasi partilerin halkın iradesinin gösterilmesinde aracı olma niteliği bağlamında, sıkı bir malvarlığı denetimine tabi olmaları gerekliliği ile meşrulaştırılabilse de siyasi partilerin malvarlığına ilişkin orantısız bir kısıtlama teşkil ettiği kabul edilmelidir. Bir emsal yoluyla açıklanacak olursa, halihazırda yürürlükte olan 2003 tarihli Portekiz Cumhuriyeti Siyasi Partiler Kanunu'nun yaklaşımı, daha dengeli bir görünüm göstermektedir¹⁵. Kanun'un İkinci Bölüm İkinci Kısım 17. madde hükmü ile siyasi partilerin feshi ve tüzel kişiliğın sona ermesinin mali sonuçları düzenleme altına alınmıştır. Buna göre, ilgili hüküm ile fesih kararı alan siyasi partinin mallarını, diğer siyasi partilerin yanı sıra, kar amacı gütmeyen siyasi nitelikli oluşumlara da devredebileceği düzenleme altına alınmıştır¹⁶. Esasında,

¹⁵ Kanun metninin resmi İngilizce versiyonuna ulaşmak için bkz.: <https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/LEGartigoleipartidos_ENmaio2018.pdf> Son Erişim Tarihi: 31.12.2024.

¹⁶ Anılan hüküm ile siyasi partilerin kendilerini feshetmesi rejiminin kapsamına malvarlığına ilişkin kararlar da dahil edilmiştir. Şöyle ki, Türk hukuk düzeninde siyasi partilerin kapanma kararı alması ile malvarlığına ilişkin tasarrufları iki ayrı karar ile tespit edilirken Portekiz Cumhuriyeti yaklaşımı, fesih kararı içerisinde malvarlığına ilişkin tasarruflarının da bulunmasını kararın zorunlu ön koşul olarak benimsemiştir. Bu ayrım, tümüyle, şekli bir husus olup siyasi partilerin fesih rejimine ilişkin Türk hukukundan ayrılan esas hususu malvarlığı tasarruflarının muhatapları oluşturmaktadır. Bkz.: Portekiz Cumhuriyeti 2003 Tarihli Siyasi Partiler Kanunu.

Portekiz Cumhuriyeti, siyasi partilerin feshi ve sonuçlarına ilişkin her bakımdan daha liberal bir yaklaşım sergilemektedir. Detaylandırmak gerekirse, ilgili kanun feshe ilişkin, kendi içerisinde üç bölümden oluşmaktadır. Bunlardan ilki, siyasi partinin, ancak yönetim organları tarafından yürürlükteki kurallara uygun olarak alınan bir kararın ardından feshedilebileceğini düzenlenmesidir¹⁷. İkincisini ise fesih kararı ile siyasi partinin malları hakkında ne yapılacağına ilişkin karar verilmesidir, bu karar malların sadece başka bir siyasi partiye ya da siyasi nitelikteki kar amacı gütmeyen bir oluşuma devredilebileceği şeklindedir. Devrin karara bağlanamaması durumunda siyasi partinin malları, hukukumuz ile benzer olarak, Devlet'e geçecektir¹⁸. Tüm bu sürecin sonucunda ise Portekiz Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin partinin kaydının silinmesi amacıyla fesih hususunda bilgilendirilmesi zorunluluğu benimsenmiştir¹⁹.

¹⁷ 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu, daha önceki kısımlarda açıklandığı üzere, siyasi partilerinin kendilerini feshetmesi işlemi bakımından yalnızca "*büyük kongre*" organını yetkili kılmıştır. Portekiz Cumhuriyeti yaklaşımında ise ilgili kanunun 17. madde hükmü 1. fıkrası ile siyasi partilerin iç tüzüğü ile fesih konusunda yetkili organının belirleneceği düzenlenmektedir. Buradaki ayrımın siyasi partiler lehine özgürlük alanının genişletilmesi sonucunun yanı sıra bir diğer sonucu ise Portekiz düzeninde siyasi partilerin organizasyon serbestisini ortaya koymasıdır. Şöyle ki, Portekiz Cumhuriyeti Siyasi Partiler Kanunu'nun siyasi parti kuruluş ve organizasyonuna ilişkin 14. ve 15. madde hükümleri, siyasi partilere ilişkin oluşturulması zorunlu organlar, Türk hukukundan farklı olarak, öngörmemiştir. Bkz.: Portekiz Cumhuriyeti 2003 Tarihli Siyasi Partiler Kanunu.

¹⁸ 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu 110. Madde hükmü, siyasi partinin feshedilmesi sonrasında malvarlıklarına ilişkin bir karar alınamaz veya alınmazsa, bunların Hazine'ye geçeceğini düzenlemiştir. Portekiz Cumhuriyeti yaklaşımı da aynı şekilde olup siyasi parti, malvarlığına ilişkin bir tasarrufta bulunamazsa ilgili kanunun 17/2. maddesinin son cümlesi gereği, malvarlığı devlete geçecektir.

¹⁹ 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun "Kuruluş" başlıklı Birinci Bölüm md. 8 ve 10 yoluyla siyasi partilerin kuruluşu çeşitli hükümlere bağlanmıştır. Buna göre, kurulacak olan bir siyasi parti, kanunda belirlenen belgeleri İçişleri Bakanlığı'na vermesiyle tüzel kişilik kazanacaktır. Kuruluşun gerçekleşmesini takiben ilgili siyasi partiye ilişkin kanunda gösterilen evrakların tutulduğu bir sicil Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından tutulacaktır. Portekiz Cumhuriyeti Siyasi Partiler Kanunu ise Kuruluş ve Başvurular başlıklı md. 14 ve 15 hükümlerinde, siyasi partinin tüzel kişilik kazanmasının Anayasa Mahkemesi'ne kaydının gerçekleştirilmesiyle olacağı ile ilişkin sicilın Anayasa Mahkemesi tarafından tutulacağını düzenlenmiştir. Siyasi partinin kuruluşuna ilişkin

Görüldüğü üzere, Portekiz Cumhuriyeti kanun koyucusu, feshe ve sonuçlarına ilişkin düzenlemelerinde siyasi partinin fesih kararını yönetim kurulu organlarının alacağı ve parti mallarıyla ne yapılacağı gibi hususlarda, hukuk düzenimizin yaklaşımına oranla, özellikle karar merci ve çoğunlukları bağlamında, siyasi partiler lehine farklılıklar taşıyan sınır ve kurallar getirmiştir.

Siyasi partilerin özgürlük alanı lehine bir başka düzenleme ise Avusturya Federal Cumhuriyeti tarafından benimsenmiştir. Siyasi partilerin fesih rejimi, yürürlükteki, 2012 tarihli Avusturya Siyasi Partiler Kanunu'nun İç Tüzüğü İlişkin Düzenlemeler başlıklı Birinci madde 4-1 ile hüküm altına alınmıştır²⁰. Kanun lafzında; parti iç tüzüğünde bulunması zorunlu olan hususlar sayılmıştır. Bu bağlamda, siyasi parti iç tüzüklerinin, özellikle, taşınması gereken hususlar arasında ilgili siyasi partinin gönüllü kapanmasına ilişkin düzenlemeler bulundurması, zorunlu ön unsur olarak belirlenmiştir²¹. Dolayısıyla, Avusturya düzenlemesi gönüllü kapanma olarak tanımladığı fesih müessesesinin ele

anılan bu farklılık, kuruluşun doğal bir sonucu olarak fesih bakımından da kendini gösterecektir. Portekiz Cumhuriyeti yaklaşımında kuruluş ile bağlantılı olarak siyasi partinin feshi halinde de sicilden partinin kaldırılabilmesi adına Anayasa Mahkemesi'ne bildirim gerçekleştirilecektir. 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu ise feshe ilişkin bildirim hususunda yine siyasi partinin kuruluş şartları ile paralel bir görünüm benimsemiştir. Öncelikle, siyasi partilerin kapatılmaları veya feshedilmeleri halinde SPK md. 10 hükmü gereği, Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından tutulan sicile bu bilgilerin işlenmesi gerekecektir. Ek olarak, SPK md. 109 hükmü gereği, fesih işlemi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı, Anayasa Mahkemesi Başkanlığı, Cumhuriyet Başsavcılığı ve İçişleri Bakanlığına bildirilecektir.

²⁰ Kanun metninin resmi versiyonuna ulaşmak için bkz.: <<https://ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20007889>> Son Erişim Tarihi: 31.12.2024,

²¹ Hükme göre bir iç tüzüğün, siyasi partinin organları ve temsil yetkileri, demokratik ilkelere göre meşrulaştırılmış bir yönetim organı, partinin tamamını temsil eden bir genel kurul veya delegeler toplantısı ve bir denetim organının sağlanması ile üyelerin hak ve yükümlülükleri, siyasi partinin yapısı ve siyasi partinin **gönüllü fesih prosedürüne** ilişkin düzenlemeler içermesi gerekmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. 2012 Tarihli Avusturya Federal Cumhuriyeti Siyasi Partiler Kanunu.

alınmasında siyasi partilerin iç tüzüğü lehine serbestlik tanımıştır.

Açıklanan emsaller doğrultusunda Türkiye Cumhuriyeti Siyasi Partiler Kanunu'nun yaklaşımı karşılaştırmalı bir değerlendirmeye konu edilebilir. Siyasi partilerin kanun müdahalelerinden olabildiğince korunmasının amaç edinildiği bir yaklaşımda, Portekiz Cumhuriyeti ve Avusturya Federal Cumhuriyeti, siyasi partilerin kamusal niteliği ile dengeli bir rejim ortaya koymaktadır. Bu bakımdan siyasi yaşama ve siyasi partilere yapılan müdahalelerin azaltılması adına hukuk düzenimiz içerisinde de benzer yaklaşımların benimsenmesi, mevcut siyasi partiler rejiminin durumunu siyasi partiler lehine yumuşatacaktır.

SPK 110. madde bağlamında eleştiri getirilebilecek diğer bir hususu ise fesih kararının uygulanmasının hükümetin denetim ve gözetimi altında gerçekleşeceğine ilişkin düzenleme oluşturmaktadır. Öncelikle belirtmek gerekir ki, yapısı gereği siyasi bir nitelik taşıyan hükümete, iktidara gelme ve sürdürme amacı bağlamında rakip olan²² diğer siyasi partilere ve dolaylı olarak o partinin mensubu olan siyasetçilere ilişkin böylesine bir denetim ve gözetim hakkı tanınması, demokratik anayasal düzenler bakımından tartışılmalı sonuçlar doğurmaya müsaittir. Siyasi partilerin feshinin sonuçlarına ilişkin denetim hakkı, özellikle de mali sonuçların fesih sürecinin önde gelen parçalarından birini oluşturduğu da dikkate alındığında, bağımsız bir yargı organı olarak kabul edilebilen ve mali konularda ihtisas niteliğinin bulunan Sayıştay'a tanınması yönünde görüşler doktrinde bulunmaktadır²³. Bu görüş, siyasi partilerin diğer

²² Gözler (n 11) 160; İbrahim Özden Kaboğlu, 'İfade Özgürlüğünün Siyasi Partilerce Kullanımının Sınırları' Anayasa Yargısı 16 (Anayasa Mahkemesi Yayınları 1999) 76.

²³ Ayrıntılı tartışma için bkz.: Mehter (n 11) 461-462; Özlem Çelik, 'Türk Anayasa Hukukunda Siyasi Partilerin Gelir Ve Giderlerinin Mali Denetimi', (2010) 12 (Özel) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1303, 1350; Karakoç (n 13) 98.; Bu noktada, yargı organlarına, SPK ile hükümete tanınan denetim ve gözetim hakkının kullanımının bırakılmasının çeşitli incelemeye değer noktaları bulunmaktadır. Öncelikle, Sayıştay'ın mali konularda ihtisas niteliğinin feshin mali sonuçlarına ilişkin uzman değerlendirmesi yapılmasını kolaylaştıracağı tartışmasıdır. Ancak, siyasi partilerin

siyasi partilerin müdahalelerinden korunması amacı bağlamında yerindedir. Şöyle ki, seçimler sonucunda iktidara gelmiş ve dolayısıyla siyasi bir nitelik gösteren hükümete diğer siyasi partiler üzerinde böylesine bir yetki tanınması yerine fesih sürecinin bağımsızlık ve tarafsızlık ile mükellef olan yargı organlarının denetimine bırakılması, demokratik siyasi yaşamın düzenine daha uygun olacaktır.

II. AYM İPTAL KARARI BAĞLAMINDA SİYASİ PARTİLERİN KAPATILMASI VE FESİH REJİMLERİNİN İLİŞKİSİ

Siyasi partilerin feshinin sonuçlarına ilişkin bahsedilmesi gereken bir diğer meseleyi ise siyasi partilerin kapatılması için haklarında soruşturma veya dava açılması hali oluşturmaktadır. Siyasi partilerin fesih kararı alması durumunda ilgili kapatma davasının devamına imkân veren Siyasi Partiler Kanunu¹⁰⁸. madde hükmünün iptali ile kapatma davasının sonuç doğurma imkanını kısıtlayan, askıda bir rejim doğmuştur²⁴.

Öncelikle ilgili hükmün düzenleme çerçevesinin incelenmesi, iptalin sonuçlarının anlaşılması adına yerinde olacaktır. Buna göre, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun iptal edilen 108. maddesi şu şekildedir:

feshinin sonuçları yalnızca mali unsurlardan ibaret değildir. Tüzel kişiliğin sonlandırılması aynı zamanda demokratik anayasal düzen içerisinde faaliyet yürüten bir siyasi yapının hak ve yükümlülüklerine ilişkin yenilikler de doğurmaktadır. Örnekleme yoluyla açıklanacak olursa, siyasi partilerin TBMM grupları ile fesih işlemi doğrudan doğruya ilişkilidir. Şöyle ki, bir siyasi partinin yetkili kurullarınca alınan fesih kararı ile siyasi partinin tüzel kişiliğiyle doğrudan ilişkili olan TBMM grubunun da varlığı sona erecektir. Dolayısıyla, siyasi partilerin fesih rejimi, yalnızca mali sonuçlar doğuran bir müesseseden ibaret olmayıp demokratik yaşam içerisinde ciddi değişiklikler yaratmaktadır. Bu yönüyle, Sayıştay gibi yargı organı niteliği doktrinde tartışmalı olan ve esasen görev alanı mali meseleler olan bir yapıyı, feshin bütünü bakımından yetkili kılmanın çeşitli sakıncalar doğurabileceği de kabul edilmelidir.

²⁴ 8.12.2010 Tarihli Anayasa Mahkemesi 2010/17 E. ve 2010/112 K. Sayılı Kararı. Karar metni için bkz.:

<<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2010-112-nrm.pdf>> Son Erişim Tarihi: 26.12.2024.

"Bir siyasi partinin kapatılması için dava açıldıktan sonra o partinin yetkili organı tarafından verilen kapanma kararı, Anayasa Mahkemesinde açılmış bulunan kapatma davasının yürütülmesine ve kapatma kararı verilmesi halinde doğacak hukuki sonuçlara hükmedilmesine engel değildir."

Kanun hükmünün düzenleniş amacı, hakkında kapatma davası açılmış siyasi partilerin fesih kararı alması halinde hakkında açılan davanın konusuz kalıp, kapatma davasının düşmesine engel olmaktadır²⁵. T.C. Anayasa Mahkemesi Demokratik Halk Partisi'nin kapatılmasına ilişkin incelediği başvuru kapsamında 108.maddenin Anayasa'ya uygunluğunu re'sen inceleme altına almıştır²⁶. Mahkeme esasa ilişkin gerçekleştirdiği değerlendirmesi kapsamında çeşitli tespitlerde bulunmuştur.

İlk olarak, AYM, ilgili maddenin, hakkında kapatma davası açılan bir siyasi parti tarafından alınan fesih kararının, kapatma davasından doğacak hukuki sonuçlarından kurtulma amacı taşıdığı ön kabulünden hareketle, siyasi parti hakkındaki kapatma davasının devam ettirilmesine ilişkin olduğunu belirlemiştir. Fesih kararının başka bir gerekçeden doğabileceği ihtimalinin dikkate alınmadığını, bu hususun incelenmesine davaya bakan mercii tarafından gerek görülmediğini ve dolayısıyla parti yetkili organının fesih yönündeki iradesini korumayan itiraz konusu 108.madde düzenlemesi yoluyla siyasi haklara ölçsüz bir müdahale sonucunu doğurabilecek yolun açılmasına imkân tanındığı

²⁵ Milli Güvenlik Konseyi 562 Sıra Sayılı Siyasi Partiler Kanunu Tasarısının Danışma Meclisince Kabul Olunan Metni ve Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonu Raporu (D. Meclisi: 1/624; M. G. Konseyi: 1/486) ile SPK md. 108'in (orijinal taslakta md. 109) gerekçesini; *"Bir siyasî partinin kapatılması için dava açıldıktan sonra o partinin yetkili organı tarafından kapanma (infisah) kararı verilmesi yoluyla mallarını kaçırmayı ve bazı haklardan yoksun kalmasının önlenmesi mümkündür. Bu suretle kapanmış olan bir siyasî partinin Anayasa Mahkemesince yeniden kapatılmasına karar verilemeyeceğinden bu maddenin düzenlenmesine gerek görülmüş ve Anayasa Mahkemesinin davayı yürüterek kapatma sebebi sabit olduğu takdirde kapatılma sonuçlarının hükme bağlanmasına olanak sağlanmıştır."* şeklinde açıklamaktadır.

²⁶ Anayasa Mahkemesi, E 2010/17 K 2010/112, 8.12.2010

sonucuna ulaşmıştır.

Mahkeme değerlendirmesinin devamında Anayasa'nın siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin hükümlerinin amacının, demokrasi için ciddi bir tehlike oluşturan siyasi partinin, son çare olması kaydıyla²⁷, kapatılması suretiyle bu tehlikenin bertaraf edilmesi olduğuna değinmiştir. Bir siyasi partinin fesih kararı alması yoluyla tüzel kişiliği ve varlığı sona ereceğinden, kapatma davası esnasında kendini feshetmesi durumunda ileri sürülen tehlikenin ortadan kalkacağı ifade edilmiştir. AYM değerlendirmesinin devamında tehlikenin ortadan kalkmasının yanı sıra siyasi partinin mallarının Hazine'ye geçmesi veya siyaset yasağı gibi kapatma davası sonucunda ortaya çıkabilecek yaptırımların uygulanmasının ise kapatma kararına bağlı ve ikincil nitelikte olduğuna değinmiştir.

AYM, kanun koyucu tarafından siyasi partilerin bizzat tüzel kişiliğine yönelik kapatma nedenlerinin sınırlandırılıp, kapatma yerine alternatif çözümler getirilmek suretiyle siyasi partilere ve mensuplarına müdahale alanının kanuni düzlemde daraltıldığından bahsetmiştir. Bu noktada, tüzel kişiliğini kendi iradesiyle sona erdirmiş siyasi parti ve üyeleri hakkında kapatmaya bağlı ve ikincil nitelikli yaptırımların uygulanabilmesi için davanın sürdürülmesinin, siyasi partiler lehine gerçekleştirilen yasal ve anayasal düzenlemelerle bağdaşmayacağı sonucuna ulaşılmıştır²⁸.

²⁷ İlgili kararda AYM, "*Anayasa'nın siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin hükümleri, süreç içerisindeki uygulama da nazara alınarak değerlendirildiğinde, sınırlı sebeplere dayalı kapatma davasının amacının, demokrasi için ciddi bir tehlike oluşturan siyasi partinin son çare olarak kapatılması suretiyle bu tehlikenin bertaraf edilmesi olduğu anlaşılmaktadır.*" siyasi partilerin kapatılmasında son çare ilkesini bu şekilde açıklamaktadır.; Ayrıca bkz.: Özen Ülgen Aladağ, 'Anayasa Mahkemesi Kararlarında Demokratik Devlet', (2023) 40 (1) Anayasa Yargısı 371, 375-376.

²⁸ İlgili kararda AYM, "*Parti mallarının Hazine'ye geçmesi veya siyaset yasağı gibi yaptırımların uygulanması ise kapatma kararına bağlı ve ikincil niteliktedir. Bir taraftan siyasi partinin bizzat tüzel kişiliğine yönelik kapatma nedenleri sınırlandırılıp, kapatma*

Mahkeme son olarak, hakkında kapatma davası açılan siyasi partilerin savunmasının tüzel kişilik adına yapıldığına, söz ve eylemleri kapatılma talebine delil olarak gösterilen parti üyelerinin eylemleri bağlamında ayrıca bireysel savunmalarının alınmadığına işaret etmiştir. Bu husustan yola çıkan mahkeme, parti tüzel kişiliğinin hukuki ve fiili varlığı fesih kararı ile sona ermiş olsa dahi, kapatma davasının sürdürülmesine imkân tanıyan bu kural ile Anayasa'da güvence altına alınan siyasi haklara ikincil yaptırımlar yoluyla ölçüsüz bir müdahale sonucunu doğurabilecek yolun açılmış olmasının hukuk devleti ilkesine de aykırılık oluşturacağını ifade etmiştir.

Mahkeme tarafından tüm bu hususların değerlendirilmesi sonucu incelemeye konu SPK 108.madde hükmünün Anayasa'nın 2, 67, 68 ve 69. maddelerini ihlal

yerine alternatif çözümler getirilmek suretiyle siyasi partilere ve mensuplarına müdahale alanı daraltılırken diğer yandan, tüzel kişiliği kendi iradesiyle sona erdirilmiş siyasi parti ve üyeleri hakkında kapatmaya bağlı ve ikincil nitelikli yaptırımların uygulanabilmesini temin için davanın sürdürülmesi, siyasi partiler lehine yapılan yasal ve Anayasal düzenlemelerle bağdaşmamaktadır." şeklinde SPK md. 108'in anayasaya aykırılığı nedeniyle iptalini gerekçelendirmiştir. AYM yaptığı bu değerlendirme ile birçok önemli noktaya parmak basmaktadır. İlk olarak bahsedilmesi gereken hususu siyasi partilerin kapatılma nedenlerinin sınırlandırılması oluşturmaktadır. Hukukumuzda siyasi partilerin kapatılması rejimi, Anayasa'da düzenlenen hallerle sınırlandırılmıştır. Buna göre, Anayasa md. 68 ile siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamayacağı; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamayacağı ve suç işlenmesini teşvik edemeyeceği düzenlenmiştir. Buna ek olarak, Anayasa md. 69 ile yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alan siyasi partiler temelli olarak kapatılacağı düzenlenmiştir. Doktrinde hakim görüş, siyasi partilerin kapatılması rejiminin Anayasa'da düzenlenen haller ile sınırlı olacağı yönündedir. Bkz.: İba, s. 104. Kaldı ki, AYM'nin kendisi de konuya ilişkin verdiği kararlarda Anayasa'nın kapatılma sebepleri bakımından üstün olduğu görüşündedir. Bkz.: Anayasa Mahkemesi E 2003/21 K 2003/13, 01.04.2003 Kararı. Karar metni için bkz.;

<<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2003-13-nrm.pdf>> Son Erişim Tarihi: 30.12.2024

ettiği gerekçesiyle iptaline oy çokluğuyla karar verilmiştir²⁹.

İlgili kanun hükmünün AYM'nin norm denetimi sonucu iptal edilmesinin siyasi partilerin feshi ve kapatılması rejimleri bakımından çeşitli sonuçları olmuştur. İlk olarak kapatılma amacıyla hakkında AYM'de kapatma davası açılan siyasi partilerin, fesih kararı alması yoluyla siyasi yasaklar, parti mallarının hazineye devri gibi kapatılmanın sonucu olarak kendini gösteren ve siyasi partilerin üzerinde fesih kararının sonuçlarından daha ağır etkileri olan yan yaptırımlardan kaçınmaları mümkün hale gelmiştir³⁰.

²⁹ Karara ilişkin AYM üyelerinin karşıoy gerekçesinde, "...konuya ilişkin Anayasal düzenlemelerin doğal sonucu olan itiraz konusu kuralla siyasi partilerin, serbestçe kurulabilmeleri ve buna koşut olarak kendilerini feshedebilmeleri konusunda sahip oldukları hak, engellenmemekte sadece bu hakkın, hukuka aykırı eylemlerinin olası sonuçlarından korunmak amacıyla kullanılması önlenmektedir. Siyasi Partiler Yasası'nın 108. maddesinden, faaliyetlerini hukuka uygun olarak sürdüren değil, Anayasa ve yasalara aykırı davrandığı ileri sürülen siyasi partilerin etkileneceği kuşkusuzdur. Anayasa ile kurulan demokratik rejim ve onu korumak amacıyla getirilen yasalar karşısında, suç işlediği yolunda kuşku taşımayan bir siyasi parti için 108. maddenin, serbest iradeyi engelleyici bir nitelik taşıdığı ileri sürülemez. Ayrıca, Anayasa'da kapatma yaptırımı varlığını koruduğu sürece siyasi partiler lehine yapılan değişiklikler, itiraz konusu kuralın Anayasa'ya aykırılığını güçlendirecek bir unsur olarak kabul edilemez. Başka bir anlatımla, kapatılma yaptırımının uygulanması zorlaştırılarak, özgürlük alanı büyük ölçüde genişletildiği halde, siyasi partiler bu yaptırımın uygulanmasını gerektirecek hukuk ihlallerinde ısrar ediyorsa, Anayasal düzenin korunması için kapatma yaptırımını etkisiz kılabilecek girişimlerin daha güçlü biçimde önlenmesi gerektiğinde duraksamaya yer yoktur. Dayanağını Anayasa'da öngörülen kapatma yaptırımından alan bir kuralın, Anayasa'ya aykırılığı söz konusu olamaz." şeklinde bir yorum getirilmiştir. Çoğunluk görüşünün çerçevesi olarak değerlendirilebilecek olan siyasi partilere yönelik asli yaptırım olan kapatılma sonucunun fesih ile aynı doğrultuda olduğu ve dolayısıyla da ikincil yaptırımların orantısız bir müdahale teşkil edeceği görüşü, siyasi partilerin demokratik düzendeki yaşamsal fonksiyonu da dikkate alındığında, siyasi partiler lehine koruyucu ve kanaatimce de yerinde bir görüştür. Ancak yine de, anılan iptalin ilgili kuralın orantısızlığına dayandırılması yerinde olsa da, ortaya, karşıoy gerekçesinde de belirtildiği gibi, hukuka aykırı fiillerde ısrarcı olan siyasi partilere yönelik olarak bir cezasızlık rejimi çıkmaktadır. Dolayısıyla, siyasi partilerin kapatılması rejiminin sonuçlarının bütünüyle siyasi parti feshi yoluyla ortadan kaldırılmasının sakıncalılığı ile ikincil yaptırımlar olarak ifade edilen müesseseler arasında dengeli yeni bir rejim inşası gerekecektir.

³⁰ Ekrem Ali Akartürk, 'Anayasa Mahkemesi'nin Siyasi Partiler Yasası'nın 108. Maddesi

İkinci olarak, SPK 108.maddenin iptali yoluyla kapatma davalarının, siyasi partilerin aldığı fesih kararı ile konusuzluk sebebiyle düşeceği hususudur³¹. Dolayısıyla, kapatma davaları bakımından yetkili merci olan AYM tarafından normatif olarak hala varlığını sürdüren siyasi partilerin kapatılması rejimi, etkisiz ve işlevini yerine getiremeyen bir durum ortaya çıkartmıştır³².

Üçüncü olarak, SPK 108.maddenin iptaline ilişkin anılan AYM kararı sonrasında hakkında kapatılma sonucu öngörülen fiillere dair odak olma kriterini³³ sağlayan siyasi partiler hakkında anayasal bir tedbir niteliği taşıyan kapatılma kararının nasıl uygulanacağına yönelik bir sorun ortaya çıkmıştır. Bu iptal kararı sonucunda kapatma davasının etkin bir şekilde yürütülemeyeceğinin kabulü halinde odak olma kriterine uygun fiillere ve bu fiilleri gerçekleştiren parti üyelerine yönelik olarak yaptırımsızlık sonucu doğacaktır³⁴. Yaptırımsızlık sonucunda ise SPK'nın ilgili hükümleri ile yasaklanan ve kamu zararı doğurma potansiyeli olan fiilleri gerçekleştirme konusunda siyasi partiler, denetimden yoksun bir alana sahip olacaktır³⁵.

Hakkında Verdiği İptal Kararının Parti Yasaklama Rejimi Üzerindeki Etkileri', (2014) 10 (2) Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 65, 71-72.

³¹ Hakan Sabri Çelikyay ve Rengül Ekizcileroglu, 'Türkiye'de Siyasi Partilerin Kapatılması Rejiminde Son Dönemde Yaşanan Gelişmeler', (2017) 6 (5) Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 102, 106.

³² Akartürk (n 30) 72.

³³ Odak olma kriteri, kaynağını Anayasa'nın 69. maddesinden alan ve siyasi partinin kurumsal kimliğinin ve üyelerinin kapatmaya esas alınabilecek fiiller bakımından yoğunluk gösteren hareketlerinin bulunmasını ifade etmektedir. Gerçekleştirilen bu hareketlerin ilgili siyasi partinin yönetimi, diğer üyeleri ile kurullara tarafından zımnen veya açık bir şekilde kabul edilmesi ve/veya tekrarı halinde odak olma kriterinin karşılandığından bahsetmek mümkün olur. Ayrıntılı bilgi için bkz.: İba (n 5)103; Ergun Özbudun, 'Türk Anayasa Mahkemesinin Yargısal Aktivizmi Ve Siyasal Elitlerin Tepkisi', (2007) 62 (3) Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 257, 262; Odak olma kriterinin eleştirisi için bkz.: Kemal Gözler, 'Parti Kapatmanın Kriteri Ne? Parti Kapatmaya Karşı Anayasa Değişikliği Çözüm Mü?', (2008) (93) Türkiye Günlüğü 24, 24-31.

³⁴ Akartürk (n 30) 76.

³⁵ Akartürk (n 30) 77.

III. SİYASİ PARTİLERİN FESHİ BAĞLAMINDA SPK 108.MADDE İPTALİNİN MAL REJİMİNE ETKİSİ

Partinin yetkili kurulları tarafından fesih kararı alınmış ve hakkında kapatma davası yürütülen siyasi partilerin malvarlığına ilişkin tasarrufları da anılan iptal kararıyla farklı bir çehreye bürünmüştür. Önceki kısımlarda da bahsettiğimiz üzere fesih rejimi bakımından siyasi partilerin mallarına ilişkin 110. madde hükmü ile fesih kararı alan bir siyasi parti büyük kongresinin toplanma yeter sayısının salt çoğunluğuyla alacağı bir karar ile mallarını partinin belirleyeceği başka bir siyasi partiye veya başka bir siyasi partiyle birleşme amacıyla fesih kararı söz konusu ise birleşme kararı alınan diğer siyasi partiye, ilgili partinin de kabul etmesi şartıyla, aktarabilecektir³⁶. Kanun, feshedilen partinin mallarını aktarması mümkün olan alternatifler açısından kesin olup sayma yoluyla gösterilen ihtimaller dışında mal tasfiyesi mümkün değildir³⁷. Bu bağlamda, feshin mali sonuçlarının yanında bir başka önemli hususu ise siyasi partilerin kapatılma davası yoluyla kapatılmaları durumunda parti mallarının Hazine'ye geçmesi meselelerinin ilişkisi oluşturmaktadır. SPK madde 110/3 kapsamında "*Kapatılması için hakkında soruşturma veya dava açılmış olan bir siyasi parti, kapanma ve buna bağlı olarak parti mallarının devrine dair karar aldığı takdirde, soruşturma veya dava sonuçlanıncaya kadar devir işlemi yapılmaz.*" hükmü konmak suretiyle hakkında kapatma davası olan siyasi partilerin bu dava sonuçlanana kadar mallarının devrinin mümkün olmadığı düzenlenmiştir. Ancak

³⁶ Fatih Güler, 'Anayasa Mahkemesi Tarafından Siyasi Partilerin Dağılma Durumunun Tespit Edilmesi', (2021) 7 (2) Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 293, 295.

³⁷ SPK 110. madde hükmünün ilk cümlesi ile siyasi partilerin malları üzerinde tasarruflarının neler olabileceği sayma yoluyla gösterilmiş olup ilgili ihtimallere yönelik bir kararın "*büyük kongre*" tarafından alınmaması halinde "*aksi halde*" ifadesi ile siyasi partinin mallarının Hazine'nin uhdesine geçeceği düzenlenmiştir. "*aksi halde*" ifadesi, hükümde sayılan tasfiye seçeneklerinin mutlak olduğu ve bu mutlak ihtimallerden birine yönelik olarak siyasi partinin yetkili organı tarafından bir tercih gerçekleştirilmemesi halinde tek alternatifin ilgili malların Hazine'ye aktarılacağı hususunu ifade etmektedir.

bu husus kapsamında doğan sorun, SPK 108. maddenin iptali ile fesih kararı alan siyasi partiler hakkında yürütülen kapatmaya ilişkin soruşturma ve davaların düşeceği hususudur. SPK 108.maddenin iptalinin sonucu olarak haklarında soruşturma veya kapatma davası olan siyasi partilerin haklarında yürütülen bu işlemlerin konusuzluk sebebiyle düşeceğine çalışmanın önceki kısımlarında değinmiştik. Bu bağlamda 108.maddeye ilişkin iptal kararı dolaylı yoldan madde 110/3 hükmünün de işlevsiz hale gelmesine sebebiyet vermiştir. Şöyle ki, 108.maddenin iptali sonucu fesih kararı alan siyasi partilere ilişkin kapatma davası düşeceğinden dolayı madde 110/3 hükmü kapsamında fesih kararı alan siyasi partinin mallarının kapatma davası sonuçlanana kadar devredilemeyeceğine ilişkin düzenleme, fesih halinde, anlam ifade etmemektedir.

Anılan askıda rejime, mevcut rejimin ortaya çıkmasına neden olan Demokratik Halk Partisi'ne (DEHAP) yönelik açılan kapatma davası uygun bir emsal teşkil etmektedir³⁸. Parti hakkında dönemin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Sabih Kanadoğlu tarafından partinin teşkilatlanmasını tamamlamadığından bahisle kapatılmasına ilişkin Anayasa Mahkemesi'ne açılan kapatma davası ve Anayasa madde 68/4 düzenlemesi "*demokratik cumhuriyet, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine*" aykırı eylemlerin odağı haline gelmesine ilişkin ek iddianame ile kapatma davası³⁹ sürerken 19 Kasım 2005 tarihinde aldığı karar ile siyasi parti

³⁸ Anayasa Mahkemesi E 2003/1 K 2011/1, 24.02.2011 Kararı. Karar metni için bkz.: <<https://siyasipartikararlar.anayasa.gov.tr/SP/2011/1/1>> Son Erişim Tarihi: 19.12.2024.

³⁹ Dava ilk olarak, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, 13.03.2003 gün ve SP.94 Hz.2003/1 sayılı iddianamesiyle, 24.10.1997 tarihinde Demokratik Halk Partisi adıyla tüzel kişilik kazanan davalı siyasi partinin gerçekte teşkilat kurmadığı bazı il ve ilçelerde teşkilat kurmuş gibi yazılı beyanda bulunduğu, Yüksek Seçim Kurulu'nu yanılttığı, bu suretle 1999 ve 2002 yılında yapılan seçimlere katıldığı, alışkanlık haline getirilen bu eylemlerin Demokratik Cumhuriyet, eşitlik ve hukuk devleti ilkesine aykırılık oluşturduğu iddiasıyla Anayasa'nın 68. maddesinin dördüncü fıkrasına aykırı olduğu ileri sürülen bu eylemlerinden dolayı davalı Partinin 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 101. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi ile 103. maddesinin ikinci fıkrası ve Anayasa'nın 69. maddesinin altıncı fıkrası uyarınca temelli kapatılması talebiyle açılmıştır.

kendini feshederek kapanma kararı almıştır. Önceki kısımlarda da bahsettiğimiz üzere 2010 yılında AYM tarafından iptaline hükmedilen SPK 108.madde, anılan kapatma davalarının ve parti tarafından alınan fesih kararı tarihlerinde halen yürürlükte olduğundan DEHAP yetkili kurullarınca fesih kararı alınmasından sonra da AYM tarafından yürütülen kapatma davasına devam edilmiştir. AYM, 2010 yılında fesih kararına rağmen kanun gereği devam eden DEHAP davasında, Mahkeme, değerlendirmeleri önceki kısımlarda açıklandığı üzere, Siyasi Partiler Kanunu'nun 108. maddesini anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle iptal etmiştir. Hatırlanacağı üzere ilgili maddede, hakkında kapatma davası açılan bir partinin fesih kararı alması durumunda, bu kararının yargının kapatmaya ilişkin vereceği hükmün sonuçlarına etkili olmayacağı düzenleme altına alınmıştı. Dolayısıyla, DEHAP tarafından alınan fesih kararı ve AYM'nin SPK 108.maddeyi iptal etmesi sonucunda ilgili dava konusuz kaldığından⁴⁰ DEHAP hakkında açılan davalar düşmüş ve parti tüzel kişiliği ile parti üyesi gerçek kişilere yönelik ikincil yaptırımlar da uygulanamamıştır.

AYM tarafından SPK 108. madde hükmüne ilişkin verilen iptal kararı ile bu kararın DEHAP davasına ilişkin sonuçları, siyasi partilerin kapatılması rejimini günümüze değin etkilemeye devam etmektedir. Açıklamak gerekirse, 2021

Sunulan 29.4.2003 tarihli Ek İddianameyle ise, davalı siyasi partinin Anayasa'nın 68. maddesinin dördüncü fıkrasına ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 78, 80, 81, 82 ve 90. maddelerine aykırı eylemlerde bulunduğu iddiasıyla yukarıdaki sevk maddeleri uyarınca temelli kapatılmasına; ilgili siyasi partinin kapatılmasına beyan ve faaliyetleriyle neden olan üyelerin Anayasa'nın 69. maddesinin dokuzuncu fıkrasıyla 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 95. maddesi uyarınca, temelli kapatılmaya ilişkin kararın Resmi Gazete'de yayımlanmasından itibaren beş yıl süreyle bir başka siyasi partinin kurucusu, yöneticisi, deneticisi ve üyesi olamayacakları talebi içermektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Anayasa Mahkemesi E 2003/1 K 2011/1, 24.02.2011 Kararı.

⁴⁰ "Anayasa Mahkemesi'nin 8.12.2010 günlü toplantısında 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 108. maddesinin iptaline karar verilmiştir. Anılan 8.12.2010 günlü, Esas: 2010/17 ve Karar: 2010/112 sayılı iptal kararı, 5.2.2010 günlü, 27837 sayılı Resmi Gazete'de yayımlandığından, kapanma kararı alan davalı Parti hakkında açılan kapatma davasının devam ettirilmesinin yasal dayanağı kalmamıştır." Bkz.: Anayasa Mahkemesi E 2003/1 K 2011/1, 24.02.2011 Kararı.

yılında Halkların Demokratik Partisi (HDP) hakkında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Bekir Şahin tarafından "*Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve ortadan kaldırmayı amaçladığı*" gerekçesiyle Halkların Demokratik Partisinin temelli kapatılması ve partinin eş genel başkanları Mithat Sancar ve Pervin Buldan'ın da bulunduğu 687 üyeye siyasi yasak getirilmesi talep edilmiştir⁴¹. İddianamenin 17 Mart 2021'de gönderilmesi ile başlayan kapatma davası sürecinde HDP yöneticileri tarafından kapatma kararından doğabilecek siyasi yasaklar ve diğer yan yaptırım olasılıklarından kaçınılması amacıyla partinin yetkili kurullarınca feshedilmesi ihtimali üzerinde durulmuş ancak sonrasında böyle bir karar alınmamıştır. Yine de partinin kapatılması ihtimaline karşı HDP'de yürütülen faaliyetler sonlandırılmış ve Yeşil Sol Parti (YSP) isimli bir siyasi parti çatısı altında faaliyet yürütülmeye başlanmıştır. Bu noktada, HDP'nin feshedilmesi halinde, kapatma davasının durumuna ilişkin bir hukuki tartışma ortaya çıkmıştır. Tartışmanın ana temasını, bir siyasi partinin kendisini feshettiğinde kapatma davasının düşmesine ilişkin yasal bir dayanak bulunmadığı, bu durumun AYM'nin bir içtihatı olduğu ve içtihatların değiştirilebileceği oluşturmuştur. Bu bağlamda, HDP'nin yetkili kurullarınca alınacak bir fesih kararında dahi davanın sürdürülebileceği öne sürülmüştür. Bu görüşün birden çok eleştirilebilecek yönü bulunmaktadır. Öncelikle, AYM'nin SPK 108. madde hükmüne ilişkin verdiği iptal kararı kapsamında iptale konu kuralın doğrudan doğruya fesih halinde kapatma davasının devamına izin verme amacının bulunmasıdır. Bu amaçtan doğan kanun hükmünün Anayasa'da düzenlenen hak ve özgürlüklere orantısız bir müdahale oluşturduğundan bahisle AYM tarafından iptaline karar verilmiştir. Anayasaya aykırılığına hükmedilmiş

⁴¹ Bkz.: T.C. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, S. 36321649/2021/1, 17/03/2021. (HDP Kapatma Davası İddianamesi) <https://static.bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/003/332/original/HDP_Kapatma_Davas%C4%B1_I%CC%87ddianame.pdf?1616061573> Son Erişim Tarihi: 09.04. 2025.

SPK 108. madde hükmünün siyasi partinin yetkili kurullarınca feshi halinde kapatma davasının devamına izin verir niteliği, kuralın ana amacını teşkil etmektedir. Kuralın amacının, anayasal kurallara aykırı olduğuna AYM tarafından hükmedildiği dikkate alındığında, tespit edilen aykırılığın anayasa değişikliği olmadan ortadan kalktığına ilişkin bir görüş değişikliği AYM özelinde tutarlı olmayacaktır. Buna ek olarak, AYM'nin içtihat değişikliğine gidebileceğine dair fikir, rasyonel temelden yoksundur. Şöyle ki, AYM, normlara ilişkin anayasallık denetimi gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla, temeli Anayasa'da bulunmayan, kanunlar düzleminde bu yönde bir kuralın artık bulunmadığı halde, tüzel kişi olarak varlığını sona erdirmiş bir yapıya ilişkin böylesine bir yargılama yetkisinin varlığının AYM kararları yoluyla tekrardan tesis edilmesi en hafif deyimle yargısal aktivizm olarak değerlendirilebilecektir. Ancak, kapatma davalarına ilişkin bütün bu tartışma, HDP'nin fesih kararı almaması sonucunda AYM önünde test edilememiş olup gelecekteki olası kapatma davalarında tekrardan gündeme gelebilecektir.

SONUÇ

Sonuç olarak, yalnızca fesih kararı açısından bakıldığında mal rejimi ve mali denetime ilişkin mevzuat hükümleri SPK içeriğinde net bir şekilde düzenlenmiştir. Bu husus bağlamında getirilebilecek önerilerin ilki, siyasi partilerin mallarını devredebileceği alternatifler bakımından kar amacı gütmeyen diğer kuruluşlar vb. alternatiflerle daha geniş bir alan sağlanması olacaktır. Bu yolla fesih kararı alan siyasi partilere yalnızca başka siyasi partilere mallarını devredebileceklerine ilişkin getirilen kısıtlama konusunda yapılan kanun müdahalesi azaltılabilecektir. İkinci olarak, fesih işlemi gerçekleştirilen siyasi partinin malvarlığına ilişkin gözetim ve denetim görevinin hükümete yüklenmesi meselesi gelmektedir. Bu noktada, seçimler yoluyla işbaşına gelen ve yapısı gereği bir veya daha çok siyasi partinin kontrolünde olan hükümetin siyasi olarak rakibi olan diğer partiler ve bu partilerin üyeleri üzerinde böylesine bir tasarruf

alanına sahip olması demokratik anayasal düzenle bağdaşmayacaktır. Dolayısıyla, anılan hükmün getirdiği gözetim ve denetim görevinin, doktrindeki görüşlerle paralel olacak şekilde, bağımsız ve tarafsız olmakla yükümlü olan yargı organlarına yüklenmesi daha yerinde olacaktır.

Ancak, fesih kararı alan fakat hakkında kapatılmaya ilişkin haklarında soruşturma veya dava yürütülen siyasi partiler açısından güncel durumun hukuk düzeninin bütünüyle uyumlu olmadığı da izahtan varestedir. Bu açıdan, son bir değerlendirme yapılacak olursa, siyasi partilerin kapatılması istemine dayalı olarak açılan davalarda, ilgili siyasi partinin fesih kararı alması sonucunda davanın konusuzluk sebebiyle düşecek olması sebebiyle, parti malları ve hazine yardımlarına ilişkin yaptırımların uygulanabilirliği kalmayacaktır. Dolayısıyla, siyasi partilerin kapatılması kararı ve kapatma davalarında süreç bütünlüğü açısından mal varlığı devirlerine ilişkin olarak SPK 108. maddenin iptali sonucu ortaya çıkan yasal boşlukların doldurulması gerekliliği ortadadır. Siyasi partilerin dava yoluyla kapatılma rejimini *de facto* olarak ortadan kaldıran anılan AYM kararı sonrası siyasi partilerin denetiminin ve yaptırım uygulanabilirliğinin orantılı düzenlemelerle tekrardan tesisi de bu bağlamda bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Ancak, kapatılma ve fesih rejimleri arasındaki ilişkilerin kanun koyucu tarafından tesisi halinde AYM tarafından verilen 108. maddenin iptaline dair kararda üzerinde durulan hususlara da azami önemin gösterilmesi gerekliliği ortadadır. AYM'nin değerlendirmesinde ikincil olarak ifade edilen yaptırımların uygulanması gerçekten de, dava yoluyla siyasi partinin kapatılmasının asli oluşu da dikkate alındığında, siyasi partinin feshi karşısında orantısız bir müdahale teşkil edebilecektir. Dolayısıyla, eğer ki siyasi partilerin fesih rejimi, iptal edilen SPK 108. madde ile paralel şekilde tekrardan inşa edilecek ise bunun siyasi partilere uygulanacak kapatma tedbirinin gerekçeleriyle uyumlu olması ile özellikle parti mensupları bakımından savunma hakkını korur bir nitelik göstermesi gerekecektir.

KAYNAKÇA

Akartürk EA, 'Anayasa Mahkemesi'nin Siyasi Partiler Yasası'nın 108. Maddesi Hakkında Verdiği İptal Kararının Parti Yasaklama Rejimi Üzerindeki Etkileri', (2014) 10 (2) Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 65, 77.

Anayurt Ö, 'Türk Hukukunda Siyasal Partilerin Kapatılması Rejimi', (2001) 6 (23) Liberal Düşünce 5, 28.

Balta TB, Bilge N, Gürsoy KT, Arsel İ, Kapami M, 'Siyasi Partileri Düzenlemek Üzere Hazırlanması Düşünölen Kanun Tasarısı Hakkında Ankara Hukuk Fakültesi Komisyonunun Mütalaası', (1963) 20 (1-4) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 248, 272.

Çelik Ö, 'Türk Anayasa Hukukunda Siyasal Partilerin Gelir Ve Giderlerinin Mali Denetimi', (2010) 12 (Özel) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1303, 1362.

Çelikyay HS ve Ekizcileröđü R, 'Türkiye'de Siyasal Partilerin Kapatılması Rejiminde Son Dönemde Yaşanan Gelişmeler', (2017) 6 (5) Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 102, 109.

Çınar Ö, 'Siyasal Yaşamımızda Serbest Cumhuriyet Fırkası Tek Partiden Çok Partili Siyasal Hayata Geçiş Denemesi', (2015) 5 (10) KTÜ SBE Sosyal Bilimler Dergisi 207, 229.

Dinçkol B, '1924 Anayasası Döneminde Siyasal Muhalefet', (2015) 21 (2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 339, 354.

Erdem N, 'Siyasal Partilerin Finansmanı Ve Mali Denetimi', (2017) 19 (Özel) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 3105, 3145.

Gözler K, Türk Anayasa Hukuku Dersleri (29. Baskı, Ekin Yayınları 2024).

Gözler K, 'Parti Kapatmanın Kriteri Ne? Parti Kapatmaya Karşı Anayasa

Değişikliği Çözüm Mü?', (2008) (93) Türkiye Günlüğü 24, 31.

Güler F, 'Anayasa Mahkemesi Tarafından Siyasi Partilerin Dağılma Durumunun Tespit Edilmesi', (2021) 7 (2) Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 293, 306.

İba Ş, Siyasi Partiler ve Seçim Hukuku. (7. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2024).

İlgen F, 'Türk Siyasal Hayatında Çok Partili Hayata Geçiş Süreci: İç ve Dış Siyasette Yaşanan Gelişmelerin Genel Değerlendirmesi', (2020) 3 (1) Journal of Universal History Studies 126, 147.

Kaboğlu İÖ, 'İfade Özgürlüğünün Siyasi Partilerce Kullanımının Sınırları' Anayasa Yargısı 16 (Anayasa Mahkemesi Yayınları 1999).

Karakoç R, 'Türkiye'de Siyasi Partilerin Mali Denetimi', (2018) (109) Sayıştay Dergisi 79, 102.

Mehter H, 'Siyasi Partilerin Mali Denetimi', (1991) 8 (1) Anayasa Yargısı Dergisi 441, 468.

Özbudun E, 'Türk Anayasa Mahkemesinin Yargısal Aktivizmi Ve Siyasal Elitlerin Tepkisi', (2007) 62 (3) Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 257, 268.

Öztürk İ ve Sürer AE, 'Siyasi Partilerin Kapatma Davalarının Hukuki Niteliği', (2021) 79 (4) İstanbul Hukuk Mecmuası 1323, 1356.

Teziç E, 'Türkiye'de Siyasal Düşünce Ve Örgütlenme Özgürlüğü', (1990) 7 (1) Anayasa Yargısı Dergisi 29, 46.

Uygun O, 'Siyasi Partilerin Kapatılması Rejiminin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi' Anayasa Yargısı 17 (Anayasa Mahkemesi Yayınları 2000).

Ülgen Aladağ Ö, 'Anayasa Mahkemesi Kararlarında Demokratik Devlet', (2023) 40 (1) Anayasa Yargısı 371, 385.

<https://adsdatabase.ohchr.org/IssueLibrary/SPAIN_Organic%20Law%206-2002%20on%20political%20parties.pdf>

<<https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/3/2024/08/2024-Haziran-Ayi-Merkezi-Yonetim-Mali-Istatistikleri-Bulteni.pdf>>

<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MGK_/d01/c008/mgk_01008141ss0562.pdf>

<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanunbmmc048/kanunbmmc048/kanunbmmc04800648.pdf>

<https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/LEGartigoleipartidos_ENmaio2018.pdf>

<<https://ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20007889>>

<<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2010-112-nrm.pdf>>

<<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2003-13-nrm.pdf>>

<<https://siyasipartikarlar.anayasa.gov.tr/SP/2011/1/1>>

<[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-INF\(2000\)001-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-INF(2000)001-e)>

<https://static.bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/003/332/original/HDP_Kapatma_Davas%C4%B1_I%C7%95ddianame.pdf?1616061573>